

СТЕПАНЮК М. В.,

аспірант кафедри кримінального права

і кримінології

факультету № 1

(Інститут з підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції України
Львівського державного університету
внутрішніх справ)

УДК 343.353

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.4.24>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБ'ЄКТА ТА ПРЕДМЕТА СКЛАДУ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У статті досліджуються проблемні аспекти кримінального законодавства України в частин регламентації відповідальності за службове підроблення.

Аналізуються окремі ознаки об'єктивних елементів складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 КК України, які викликають істотні проблеми у правоохоронній та судовій практиці.

Визначено особливості об'єкта складу цього кримінального правопорушення у порівнянні із іншими складами, які передбачають відповідальність за підробку різного роду документів. Здійснено спробу визначити ознаки предмета цього складу кримінального правопорушення. Встановлено, що попри законодавче визначення поняття офіційного документа, його зміст в доктрині кримінального права надалі відноситься до категорії дискусійних.

Розглянуто співвідношення досліджуваного складу кримінального правопорушення із суміжними складами, встановлено їх розмежувальні ознаки, а також окремі проблеми, пов'язані із правильною кваліфікацією цих діянь.

Проаналізовано положення судової практики України в частині визначення окремих об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 КК України.

Встановлено ряд проблемних аспектів, пов'язаних із неналежною якістю законодавства України, яке регламентує відповідальність за підробку офіційних документів. Визначено, що такі проблемні аспекти обумовлені не досить чітким визначенням поняття офіційного документа в положеннях ст. 358 КК України, визначенням в окремих складах кримінальних правопорушень предметом інших видів документів, офіційним закріпленням в законодавстві України такого різновиду документу, як електронний документ тощо.

Запропоновано можливі способи вирішення визначених проблем за допомогою внесення відповідних змін та доповнень в положення ст. 366 КК України.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, склад кримінального правопорушення, об'єктивні елементи складу кримінального правопорушення, службове підроблення, офіційний документ.

Stepaniuk M. V. Problematic aspects of the object and subject of elements of official forgery in the legislation of Ukraine

This article investigates problematic aspects of the criminal legislation of Ukraine in terms of regulation of responsibility for official forgery.

Some features of the objective elements of the criminal offense, provided for by Article 366 of the Criminal Code of Ukraine, which cause significant problems in law enforcement and judicial practice, have been analyzed.

The peculiarities of the object of the criminal offense elements in comparison with other elements, which provide for responsibility for forgery of various documents, have been identified. An attempt has been made to determine the features of the subject of the criminal offense elements. It has been found out that despite the legislative definition of the concept of an official document, its content in the doctrine of criminal law still belongs to the category of debatable issues.

The correlation of the investigated criminal offense elements with the adjacent elements has been considered and their distinguishing features as well as some problems related to the correct qualification of these acts have been established.

The provisions of the judicial practice of Ukraine in terms of determining certain objective features of the criminal offense provided for by Article 366 of the Criminal Code of Ukraine have been analyzed.

A number of problematic aspects related to the inadequate quality of the legislation of Ukraine regulating the responsibility for forgery of official documents have been identified. It has been found out that such problematic aspects are due to a not clear enough definition of the concept of an official document in the provisions of Article 358 of the Criminal Code of Ukraine, by defining in separate elements of criminal offenses as a subject of other types of documents and by official consolidation in the legislation of Ukraine of such kind of a document, as an electronic document, etc.

Possible ways to solve the found problems have been proposed by way of making appropriate changes, amendments and additions to the provisions of Article 366 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *criminal offense, criminal offense elements, objective criminal offense elements, forgery, official document.*

Вступ. Встановлення кримінальної відповідальності за службове підроблення стало логічним кроком законодавця щодо протидії фактам складання неправдивих офіційних документів або ж внесенням у документи неправдивих даних, що у подальшому при їх використанні може бути підґрунтям для вчинення більш тяжких кримінальних правопорушень. Очевидно, що підробка офіційних документів службовою особою зазвичай утворює собою попередню стадію іншого кримінального правопорушення, попри це законодавець визначив, що таке діяння містить достатній рівень суспільної небезпеки для окремої криміналізації.

Кримінальне законодавство України передбачає низку норм, у яких передбачено відповідальність за підробку того чи іншого різновиду документа, більше того в КК України є дві статті, предметом яких є саме офіційний документ. У цьому разі ключовим аспектом у розмежуванні цих діянь слугує в основному суб'єкт складу кримінального правопорушення, який його вчиняє, і в останньому випадку мова йде про службову особу.

Попри те, що ст. 366 КК України не є творінням останніх років, а передбачена в законодавстві України багато років, з'ясування її змісту, особливо окремих ознак, надалі викликає чимало труднощів. Вказане зумовлено й не вельми ґрунтовною теоретичною розробкою цього питання. З огляду на це слід вказати, що теоретичні напрацювання з цієї проблематики присвячені окремим аспектам складу цього кримінального правопорушення, а натомість комплексних ґрунтовних досліджень на сьогодні немає. Так, окремі проблемні аспекти регламентації відповідальності за службове підроблення досліджували такі вчені, як: П.П. Андрушко, О.С. Бондаренко, К.П. Задоя, М.І. Карпенко, В.П. Коваленко, М.І. Мельник, І.М. Осика, Я.С. Остапенко, А.І. Посполітак, Д.О. Сисоєв, Н.О. Тимошенко, С.С. Тучков, М.І. Фіалка, М.І. Хавронюк, В.І. Шакун, М.М. Яциніна та інші. При цьому з урахуванням цінності вказаних праць окремі аспекти відповідальності за вчинення службового

підроблення не можна вважати вирішеними. Відповідно подальше теоретичне осмислення ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366 КК України слід вважати актуальним і виправданим.

Постановка завдання. У статті здійснюється спроба проаналізувати положення кримінального законодавства України в частині регламентації відповідальності за службове підроблення, встановити актуальні проблеми, що виникають при з'ясуванні об'єкта та предмета цього кримінального правопорушення в теорії кримінального права, а також у практиці його застосування, визначити можливі способи їх вирішення.

Результати дослідження. Попри здавалося усталені положення ст. 366 КК України крім її ознаки надалі належать до категорії дискусійних і викликають чималу кількість проблем у процесі застосування цієї норми. З огляду на обмежений обсяг статті, а також на досить обширну сферу дослідження здійснюється спроба розглянути проблеми, пов'язані із визначенням об'єкта та предмета складу службового підроблення у законодавстві України та доктрині кримінального права.

Перш за все треба звернути увагу на цілком очевидний факт. Так, поняття об'єкта складу злочину, який у принципі за своїм змістом збігається із об'єктом складу кримінального правопорушення, адже внесені у КК зміни ввели в обіг саме таке поняття. І всі без винятку вчені, які так чи інакше торкались цього поняття та його видів декларують, що об'єктом є те, на що посягає винна особа вчиняючи кримінально протиправне діяння. Проте в теорії кримінального права наявні розбіжності щодо визначення того, на що саме посягає особа вчиняючи кримінальне правопорушення. Вказане обумовило появу цілої низки концепцій об'єкта складу кримінального правопорушення (об'єкта злочину). Загалом у доктрині кримінального права цьому питанню приділено значну увагу, у тому числі на монографічному рівні досліджено й різноманітні концепції цього елемента складу кримінального правопорушення, тому ґрунтовно опрацювати його у межах цієї статті не доречно.

З огляду на вказане вбачається слушною думка П.П. Андрушка, який вказує на те, що жодну із концепцій об'єкта злочину не можна вважати єдино правильною («істиною в останній інстанції»), кожна із них має право на існування, оскільки має як позитивні об'єктивно беззаперечні моменти, так і спірні чи неприйнятні моменти, перш за все з методологічного погляду [1, с. 46].

На цій підставі вказати варто лише на те, що в теорії кримінального права превалює концепція згідно якої об'єктом складу кримінального правопорушення є суспільні відносини на які посягає особа, що вчиняє кримінальне правопорушення.

Поділ об'єкта складу кримінального правопорушення на види таких палких дискусій не викликає. Відповідно враховуючи сучасні напрацювання теорії кримінального права з'ясуванню підлягає родовий та безпосередній (основний та додатковий) об'єкт складу службового підроблення.

Перш за все треба зазначити, що серед науковців немає єдності щодо визначення родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України. Так, проведений аналіз наукових праць дає підстави узагальнити основні підходи до визначення родового об'єкта цих кримінальних правопорушень: суспільні відносини соціального управління, в яких суб'єкти управління реалізують керуючий вплив, що надається їм у результаті особливих процедур, передбачених правовими актами, відбувається у межах та у спосіб, що передбачені правовими актами, і забезпечується можливістю застосування правових наслідків за ухилення від дії такого впливу [2, с. 7]; суспільні відносини, які визначають і регулюють зміст правильної роботи державного апарату й апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, а також суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність у юридичних особах приватного права та нормальну професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [3, с. 13]; суспільні відносини, які визначають і регулюють зміст правильної роботи державного апарату й апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми

власності, а також осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [4, с. 39]; суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в окремих ланках державного апарату, а також апарату управління окремих підприємств, установ та організацій незалежно від їх галузевої та відомчої належності, сфери діяльності, обсягу повноважень чи форми власності [5, с. 56]; група соціальних цінностей, змістове наповнення яких полягає в законній діяльності державного (суспільного) апарату [6, с. 88]; суспільні відносини щодо правильної діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх апарату, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, осіб, які надають публічні послуги [7, с. 187]; тощо.

Отже, попри численні погляди на зміст родового об'єкта цієї групи кримінальних правопорушень усі вони схожі у тому, що ним є група суспільних відносин у сфері забезпечення належного здійснення службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг.

Щодо цього очевидним є те, що для визначення безпосереднього об'єкта складу службового підроблення значення має лише частина родового об'єкта, яка пов'язана лише із суспільними відносинами у сфері службової діяльності.

Щодо визначення безпосереднього об'єкта складу цього кримінального правопорушення серед теоретиків наявні такі думки. Так, на думку Я.С. Остапенко, безпосереднім об'єктом службового підроблення є визначений законом порядок діяльності державного апарату, апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності в частині підготовки, складання, використання і видачі офіційних документів, а також посвідчення фактів, які мають юридичне значення [8, с. 11].

Водночас інші дослідники це поняття розглядають дещо по-іншому. Так, М.І. Карпенко та О.М. Москаленко вказують на те, що безпосереднім об'єктом будь-якого із службових кримінальних правопорушень є суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в окремих ланках державного і громадського апарату, а також апарату управління окремих підприємств, установ та організацій [9, с. 30].

Як вказують М.І. Мельник та М.І. Хавронюк, основним безпосереднім об'єктом службового підроблення є визначений законом порядок діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності в частині підготовки, складання, використання і видачі офіційних документів, а також посвідчення фактів, які мають юридичне значення [10, с. 1146].

Убачається, що останнє визначення найбільш оптимально характеризує цей елемент складу аналізованого правопорушення.

З огляду на зміст діяння, передбаченого ст. 366 КК України, видається, що додатковим, щоправда факультативним, об'єктом цього кримінального правопорушення може бути значна кількість інших видів суспільних відносин. І буде залежати це в першу чергу від тієї сфери якої стосується підроблений офіційний документ. Так, до прикладу, у разі підробки офіційного документа службовою особою щодо зниження викидів в атмосферне повітря небезпечних речовин, додатковим факультативним об'єктом виступатиме довкілля. Відповідно факультативним об'єктом можуть виступати права та свободи людини і громадянина, національна безпека, відносини власності, суспільні відносини в господарській сфері тощо.

На таку обставину звертають увагу й окремі дослідники [9, с. 32].

Найбільш складним у теорії кримінального права щодо аналізованого складу кримінального правопорушення є визначення його предмета. З цього приводу доктринальні положення вказують на наявність цілої низки проблем, пов'язаних із багатьма аспектами.

Першою із таких проблем є саме визначення поняття офіційного документа. Попри те, що це поняття знайшло своє відображення безпосередньо в положеннях КК України, воно не дає однозначності при визначенні його змісту, оскільки окремі ознаки ні законодавчо, ні теоретично не з'ясовані.

Так, у примітці до ст. 358 КК України зазначено, що під офіційним документом у цій статті та статтях 358 та 366 цього Кодексу слід розуміти документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи – докази у правозастосовній діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити.

Отже, із законодавчої дефініції офіційного документа вбачається наявність ряду ознак, які свідчать про те, що документ належить саме до офіційних документів.

Проте, на практиці наявність законодавчого поняття, виокремлення його істотних ознак не дають можливості однозначно трактувати вказані положення. Саме тому з'явилися на світ ряд роз'яснень судової практики щодо визначення змісту предмета складу цього кримінального правопорушення. Так, в Узагальненні практики розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачений ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення), яке підготовлено суддею Верховного Суду України В.Г. Жуком та головними консультантами управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України О.С. Іщенко та А.І. Смолкіною вказано, що для того, щоб той чи інший акт був визнаний документом та мав статус офіційного, він повинен відповідати певним ознакам: 1) документ повинен містити певну інформацію (відомості, дані тощо); 2) така інформація має бути зафіксована у тій чи іншій формі (письмовій, цифровій, знаковій) і мати певні реквізити (бланк, печатку, штамп, голограму), які передбачені законом чи іншим нормативним актом; 3) інформація повинна бути зафіксована на відповідному матеріальному носії (папері, дискеті, диску, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці тощо) з метою її зберігання, використання або розповсюдження; 4) документ має бути складений, засвідчений, виданий чи розповсюджений в інший спосіб службовою особою від імені державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та об'єднань, а також підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності; 5) офіційним є лише такий документ, що містить зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які породили чи здатні породити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи – докази у правозастосовній діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити [11].

Складність у визначенні змісту цього поняття декларується й в теоретичній площині. Так, на думку окремих авторів, предметом складу цього кримінального правопорушення є документ. Водночас це поняття вони трактують дещо ширше ніж це законодавчо визначено, і розуміють під цим поняттям матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передача у часі та просторі. Крім того, окремі автори акцентують увагу на тому, що документом у розрізі складу цього правопорушення є лише ділові папери, які підтверджують факти, що мають юридичне значення, а й інші матеріальні об'єкти, наділені здатністю посвідчувати такі факти (фотографії, фотоплівки, аудіо- та відеоплівки, відтиски тощо) [10, с. 1097].

Таке надто широке тлумачення зумовлено невідповідністю, назви ст. 358 і її диспозиції, оскільки у них вживаються дещо різні поняття, а зміст цієї статті безпосередньо пов'язана-

ний із ст. 366 КК України. У цьому разі йдеться про невідповідність назви ст. 358 і диспозиції, оскільки у назві вжито термін «документ», при цьому у диспозиції цієї статті «офіційний документ».

Щодо цього окремі автори цілком слушно відзначають певну непослідовність у використанні законодавцем термінології. Так, М.І. Фіалка вказує на те, що законодавець поряд з терміном «документ» в окремих випадках використовує поняття «офіційний документ». При цьому, зазначає він, ситуація сумісного співіснування цих двох термінів інколи виникає навіть в одній і тій же кримінально-правовій нормі [12, с. 375].

Як слушно вказують науковці вищевказана проблема зумовлена двома чинниками. Перший – це недотримання правил законодавчої техніки у процесі конструювання визначення офіційного документа: неспроможністю законодавця оминати тавтологію. Усунути цю проблему, на їх думку, можна шляхом внесення змін у структуру поняття «офіційний документ». Зокрема, у примітці до ст. 358 слова «документи, що мають зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію» замінити словами «матеріальні носії інформації, зафіксовані на будь-яких джерелах». Другим чинником складнощів у правозастосуванні під час з'ясування правової природи предмета службового підроблення є недосконалість тлумачення кримінального закону. Усунути цю хибу можливо спираючись на узагальнення Верховного Суду України, постанови пленуму Верховного Суду України, а також роз'яснення Вищого спеціалізованого суду із розгляду цивільних і кримінальних справ [13, с. 116].

Проте інші дослідники однозначно вказують на те, що предметом цих кримінальних правопорушень можуть бути лише офіційні документи. Так, предметом службового підроблення, на думку І.М. Осики, є офіційні документи, складання, затвердження, підписання, видача яких входить до службової компетенції конкретної службової особи, яка діє від імені органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також підприємств, установ і організацій будь-якої форми власності [14, с. 20].

Інші дослідники вказують, що документ, який є предметом цього кримінального правопорушення, – це передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і розповсюдження інформації, яка має юридичне значення шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці, дискеті або іншому носії [9, с. 32].

Отже, як з положень законодавства України, так і з теоретичних напрацювань очевидним є те, що предметом цього кримінального правопорушення повинен відповідати щонайменше двом ознакам: 1) належати до категорії документа (містити відповідну інформацію, дані; така інформація повинна бути зафіксована у відповідній формі на матеріальному носії; мати встановлені реквізити); 2) такий документ повинен бути офіційним (складений, виданий, засвідчений уповноваженою на те особою; засвідчувати певні юридичні факти; спричиняти чи бути здатними спричинити наслідки правового характеру).

Відповідно щодо першої ключової ознаки предмета складу службового підроблення слід вказати, що це поняття відображено в законодавстві України. Так, згідно положень ст. 99 КПК України документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Отже, із визначення можна зробити висновки, що документ, без прив'язки до кримінального процесу, законодавець визначає, як спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості.

Відповідно другою ознакою предмета аналізованого складу кримінального правопорушення є те, що такий документ повинен бути офіційним.

У цьому разі перш за все слід зазначити, що критерії встановлення ознак поняття офіційного документа як предмета кримінального правопорушення визначено у постанові Верховного Суду України від 09 липня 2015 року 5-50кс15, де суд надав роз'яснення про те, що при встановленні ознак поняття офіційного документа як предмета кримінального правопо-

рушення слід керуватися відповідними критеріями. Так, у згаданій постанові визначено, що при встановленні ознак офіційного документа як предмета кримінального правопорушення слід керуватися такими критеріями: документ має бути складено, видано чи посвідчено відповідною особою в межах її професійної чи службової компетенції за визначеною законом формою та з належними реквізитами; зафіксована в такому документі інформація повинна мати юридично значущий характер – підтверджені чи засвідчені нею конкретні події, явища або факти мають спричиняти чи бути здатними спричинити наслідки правового характеру у вигляді виникнення (реалізації), зміни або припинення певних прав та/або обов'язків. Невідповідність документа хоча б одному з наведених критеріїв перешкоджає визнанню його офіційним [15].

При цьому теоретики, підтримують ідею, що офіційним документом є лише той, який видається чи посвідчується установою, органом, громадянином – підприємцем, приватним нотаріусом, аудитором чи іншою особою, яка має право у зв'язку із своєю службовою чи професійною діяльністю видавати чи посвідчувати такі документи [16, с. 15].

Однак в теорії кримінального права є діаметрально протилежні позиції. До прикладу, М.Й. Коржанський зазначає, що така ознака, як офіційність, є зайвою. Свою позицію науковець обґрунтовує тим, що неофіційних апріорі документів не існує [17, с. 593].

Попри це більшість авторів таку позицію заперечують, оскільки на їх погляд окремі документи можуть вважатися офіційними, окремі – не офіційними, а окремі можуть трансформуватися від неофіційних до офіційних, коли набувають юридичного значення [18, с. 362]. Останнє припущення видається більш обґрунтованим.

Відповідно однією з основних ознак офіційного документа є те, він засвідчує факти, які мають юридичне значення.

Варто мати на увазі, що згідно зі ст. 315 Цивільного процесуального кодексу України до фактів, що мають юридичне значення відносять: відомості щодо родинних відносин між фізичними особами; перебування фізичної особи на утриманні; каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення; проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті; народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження тощо.

Водночас у ч. 2 цієї статті вказується, що фактично до фактів, які мають юридичне значення належать факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення [19].

Отже, предметом складу кримінального правопорушення є офіційний документ, який відповідає визначеним у Законі ознакам, і лише за їх сукупності документ відповідає цьому поняттю.

Наступною не менш дискусійною проблемою є приналежність електронних документів до категорії офіційних документів, а отже й предмету складу службового підроблення.

Поняття електронного документа знайшло своє відображення у законодавстві України. Згідно з положеннями ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [20].

Цей Закон також визначає, що обов'язковий реквізит електронного документа – це обов'язкові дані в електронному документі, без яких він не може бути підставою для його обліку і не матиме юридичної сили. Водночас оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з елек-

тронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги».

Якщо автором створюються ідентичні за документарною інформацією та реквізитами електронний документ та документ на папері, кожен з документів є оригіналом і має однакову юридичну силу.

Щодо відповідності ознак електронного документа ознакам офіційного документа слід зазначити, що відповідь на це питання певним чином відображається в одному з наказів Державного агентства з питань електронного урядування України. Так, згідно положень Наказу Державного агентства з питань електронного урядування України «Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади» від 7 вересня 2018 року № 60 електронний документ оформлюється за загальними правилами документообігу та має реквізити, аналогічні документу з паперовим носієм інформації, з урахуванням таких особливостей: 1) створення окремих реквізитів електронного документа (електронного підпису та/або електронної печатки) здійснюється відповідно до законодавства у сферах електронного документообігу та електронних довірчих послуг; 2) для електронних документів постійного та тривалого (понад 10 років) строку зберігання обов'язковим є використання електронних підписів та/або печаток у форматі, придатному для тривалого архівного зберігання [21].

У теоретичні площині електронним визнається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Такий документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму [10, с. 1097].

Отже, із зазначеного вбачається, що електронний документ за своїм змістом і структурою відповідає ознакам офіційного документа, і, відповідно є його різновидом.

З останнього проблемного аспекту логічно випливає ще один, який пов'язаний із співвідношенням поняття офіційного документа із декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або функцій місцевого самоврядування.

Так, до прикладу, О.С. Бондаренко у своїй дисертації пропонує визначення «декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Це поняття вона визначає, як офіційний документ, що подається: особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; особами, які претендують на заняття чи обрання на такі посади; особами, які звільняються з цих посад, компетентному органу, у встановлені законодавством строки, на підставі яких здійснюється моніторинг способу життя декларанта та фінансова перевірка його доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру [22, С. 11].

Прихильником такої позиції є й Д.М. Міськів, який також у своїй дисертації стверджує, що декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є офіційним документом [23, с. 19].

Проте очевидно, що з окремі ознаки офіційного документа можуть певним чином вступати у конфлікт з ознаками декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щонайменше в аспекті, що офіційні документи складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами.

Ця проблема насправді досить складна і дискусійна. Відповідно шляхів вирішення є два. Перший визначити, що така декларація не є різновидом офіційного документа і тоді наявна в КК України ситуація є логічна. Другий визнати, що декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є офіційним документом. У цьому разі проблем виникне ще більше, оскільки по-перше, вбачається, що ст.ст. 366-2 КК України за таких умов є спеціальною нормою по відношенню до ст. 366 до того ж привілейованою; по-друге, виникне цілком логічне припущення про доцільність встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації з огляду на наявність в положеннях КК ст. 366.

Проте вирішення цієї дилеми вимагає проведення окремого ґрунтовного дослідження.

Висновки. Підсумовуючи зазначене, можна констатувати, що склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 366 КК України, попри свою усталеність і відносно зрозумілий зміст, має низку проблемних аспектів, які не лише подекуди ускладнюють правильне розуміння його змісту, але створюють чималі проблеми у процесі застосування положень цієї норми на практиці. Очевидно, що вказане у статті це лише частина проблемних аспектів, пов'язаних із регламентацією кримінальної відповідальності за службове підроблення, а тому подальше теоретичне розроблення цієї проблематики має вагоме значення як для доктрини кримінального права, так і для правоохоронної та правозастосовної практики.

Список використаних джерел:

1. Андрушко П.П. Злочини у сфері службової діяльності : кримінально-правова характеристика : навчальний посібник. К. : Юристконсульт. 2006. 344 с.
2. Задоя К.П. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.08. К. 2009. 16 с.
3. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / за заг. ред. В.І. Шакуна. К. : Алерта. 2012. 160 с.
4. Коваленко В.П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів : монографія. К. : Атіка. 2012. 204 с.
5. Посполітак А.І. Щодо об'єкта корупційних злочинів в органах внутрішніх справ. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/5_2012/24.pdf.
6. Сисоєв Д.О. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми : кримінально-правова характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.08. К. 2015. 268 с.
7. Яциніна М.М. Об'єкт зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за КК України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Вип. 62. С. 184-191.
8. Остапенко Я.С. Службове підроблення : кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків. 2017. 19 с.
9. Карпенко М.І., Москаленко О.М. Кримінальна відповідальність за службове підроблення, передбачене ст. 366 Кримінального кодексу України. *Юридична наука*, 2012. № 9. С. 28-38.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. Київ : ВД «Дакор». 2018. 1360 с.
11. Узагальнення практики розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачений ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n_002700-09#Text. (дата звернення: 23.03.2021).
12. Фіалка М.І. Документ чи офіційний документ : проблеми використання термінологічного апарату в кримінальному законодавстві. *Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новачії*: матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу, присвяч. пам'яті професора В.В. Сташиса. 15 трав. 2020 р. Харків : Право. 2020. С. 375-378.
13. Бондаренко О.С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... канд. юрид. наук:12.00.08. Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2016. 290 с.
14. Осика І.М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.09. Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків. 2006. 254 с.
15. Постанова Верховного Суду України від 09 липня 2015 р. 5-50кс15. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipozicii/su/5-50ks15> (дата звернення: 25.03.2021).

16. Тімошенко Н.О. Кримінально-правова характеристика підроблення документів, печаток та бланків, їх збуту та використання : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 / Академія адвокатури України. Київ. 2009. 19 с.
17. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник. 2-ге вид. К.: Атіка. 2002. 640 с.
18. Дудоров О.О., Мельник М.І., Хавронюк М.І. Злочини у сфері підприємництва : навчальний посібник / За ред. Хавронюка М.І. Київ : Атіка. 2001. 608 с.
19. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print> (дата звернення: 24.05.2021).
20. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15/print> (дата звернення: 23.04.2021).
21. Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади: Наказ Державного агентства з питань електронного урядування України від 7 вересня 2018 року № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-18/print> (дата звернення: 23.04.2021).
22. Бондаренко О.С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... канд. юрид. наук:12.00.08. Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2016. 290 с.
23. Міськів Д.М. Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України : дис. ... доктора філософії : 12.00.08. Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. 291 с.

